

Život a dílo otce a syna Seidelových

V osudech Josefa a Františka Seidelových můžeme spatřovat podobenství soužití česky a německy mluvících obyvatel českých zemí, které všichni považovali bez rozdílu jazyka za svou vlast. Podněty k bádání o šumavské fotografii přicházely nejprve z německé strany: Paul Praxl v roce 1981 uveřejnil v souvislosti s výstavou v Muzeu Šumavy v Pasově studii *Die photographische Entdeckung des Böhmerwaldes* (Hoam, ročník 34, 1981). Krátce poté následovala průkopnická kniha Ingeborg Jordan *Photographie im Böhmerwald 1880-1940* (W. Ennsthaller, Steyr), která spolu s knihou M. Frank (*Land und Leut im mittleren Böhmerwald in alten Fotos*. Morsak Verlag, Grafenau) patří k základní literatuře pracující s autentickým svědectvím fotografie Šumavy. Kniha paní Jordan je ve své podstatě monografií Josefa Wolfa a Josefa Seidela. Nová doba a posléze i zpřístupnění odkazu Seidelů přineslo podněty k dalším bádáním z české i německé strany; z české strany byl Josef Seidel zmíněn mezi nejvýznamnějšími fotografy z českých zemí v epoše c. k. monarchie v knize *Fotografické album Čech* (Odeon, Praha 1989) a s upřesněnými biografickými daty v díle *Galerie c. k. fotografů* (Grada Publishing, Praha 2001), na německé straně vznikly v roce 2006 a 2007 cenná studie Elisabeth Very Rathenböck a diplomová práce Theresy Langer na Universitě Passau. Osobnostem Seidelů se věnovaly také filmové dokumenty v německém jazyce. Zpřístupnění nových pramenů a nová bádání poopravila a upřesnila některé tradované skutečnosti.

Josef Seidel se narodil 2. října 1859 ve skromných poměrech brusiče skla v obci Hasel, která s českým názvem Líska je v současné době součástí České Kamenice. Jako prvorozený dostal jméno po otci, matka Marie Anna byla rozená Nietzsche. V rodině se jistě mluvilo německy, český jazyk si Josef Seidel osvojil později. Měl čtyři mladší sourozence. O kontaktech s nimi a o jejich osudech není bližších zpráv kromě bratra Antona, který zemřel ve Vídni 5. července 1912 jako malíř na skle a jehož syn Hans se vyučil fotografem. Právě on zastupoval Františka Seidela v době, kdy byl vězněn v Linci.

Jediným zdrojem informací o mládí Josefa Seidela jsou zaznamenávané vzpomínky jeho syna Františka a text označený jako „Náčrt mé řeči v Českých Budějovicích - propůjčení diplomu“. Kdy tento německy psaný text vznikl, není úplně jasné, nicméně šlo patrně o projev učiněný při předání ceny v Českých Budějovicích roku 1932. O otcově projevu si učinil písemnou poznámku asi roku 1957 František Seidel a vložil ji do kuchařské knihy. Podle tohoto zprostředkovaného pramene se Josef Seidel „jako malíř skla a porcelánu“ vydal podle tehdy běžné praxe na vandr Čechami, Moravou, Slezskem, rakouskými zeměmi, Uhry a Sedmihradskem. Kdy a za jakých okolností došlo k jeho prvnímu seznámení s fotografickou profesí není zřejmé. Podle vzpomínky, sdělované synem Františkem autorovi této stati, k tomu vůbec poprvé mělo dojít u fotografa a akademického malíře Antonína Glöcknera v Šumperku roku 1880. Oporou k tomuto tvrzení je dochovaná portrétní vizitka Josefa Seidela vytvořená u Glöcknera, na níž je tužkou

přípis: "21. Jahre alt". V písemném vzpomínkovém záznamu však jako první vážné obeznámení Josefa Seidela s fotografickou praxí je uváděn fotograf Veress v "Kolo-zsvértu", čímž se mínilo město Kolozsvárt, či Kolozsvári, nyní Cluj-Napoca v Ru-munsku, neboli německy Klausenburg v Sedmihradsku. Tamní fotograf F. Veress se totiž pokoušel přenést fotografii na porcelán a Seidelova zkušenost zejména v pro-cesu vypalování mu měla pomoci. Oporou k tomuto tvrzení je opět dochovaná por-trétní vizitka signovaná F. Veress, na níž je tužkou přípis "22. Jahre alt".

Podle zmíněné vzpomínky "po dvou letech" odešel Josef Seidel z Kolo-zvártu do Cziku v dnešním Rumunsku, kde "u fotografa Likara" se "brzy stal jeho oblíbeným vedoucím", nicméně tam strávil podle vzpomínky jen jednu sezónu. Následně "po mnohých potížích" krátce pracoval jako retušér u "dvorního foto-grafa" v Kroměříži (patrně tedy Wilhelma Sonntaga) a odtud odešel do Vídně, kde "poznal nepříjemnosti hromadného ubytování". V hlavním městě monarchie pracoval krátce v zimním období jako retušér pozitivů v Ateliéru Adrienne v ulici Alser-straße 55 ve Vídni. V uvedeném projevu se Josef Seidel dále zmínil, že po cestě směr Štrasburk mu byly v St. Pölten sebrány doklady, protože pozbyly platnosti, a že po poněkud strastiplném putování se vrátil zpět do Vídně, kde získal místo v a-teliéru firmy Josefa Löwy. Zde se také podle svých vzpomínek naučil preparaci de-sek. "Využíval jsem svého volného času večer a o nedělích horlivě k návštěvám kurzů kreslení a přednášek a doplňoval své znalosti", vzpomínal Josef Seidel. V prostředí prestižního ateliéru, kde mu bylo dáno fotograficky vyrůst, se možná zrodil skutečný "Seidel - fotograf". Na význam Löwyho ateliéru pro další Seidelův fotografický růst upozornila ve své studii Elisabeth Vera Rathenböck. Na druhé straně je ale zřejmé, že již výběr Löwyho ateliéru byl dokladem Seidelova jedno-značného zájmu o fotografii a koneckonců i fakt, že zde práci získal, ukazuje na jeho předchozí bližší zkušenosti s fotografií. Konkrétní doklad o vyučení fotogra-fickému řemeslu k dispozici není, nicméně v této době nebyl pro vlastní fotografic-kou praxi ještě nezbytný, neboť fotografie byla živností takzvaně svobodnou. Svou řeč ostatně Josef Seidel končil slovy: "Vidíte, vážení přítomní, že jsem nezískal žádné výuční vysvědčení, ale složil jsem mistrovskou zkoušku v praktickém ži-votě". Po pobytu ve Vídni u Löwyho pracoval prý Josef Seidel ještě krátce u blíže neuváděných fotografů v Liberci a v Ödenburgu (Sopron) v Uhrách.

Chudý mladík, který se původně naučil řemeslu, jež bylo na ústupu, nezís-kával svou pozici v životě lehce. Jeho strastiplné zkušenosti byly nepochybně mo-torem jeho vypjatého sociálního citění, o němž bude řeč ještě dále. Pětadvaceti-letému mladému muži bylo již zřejmé, že než se zabývat malbou na porcelán či sklo jako jeho otec, bude pro další život perspektivnější věnovat se "kreslení světlem" - fotografii. Podobně jako jiní se snažil po získání praxe založit vlastní fo-toateliér. To byl sen mnoha adeptů fotografického řemesla, ne každému se to však podařilo, protože k založení vlastní fotografické firmy byl nezbytný nemalý finanční kapitál. Josefu Seidelovi pomohla šťastná náhoda: údajně při fotografické praxi v Prachaticích se dozvěděl o ateliéru Gottharda Zimmera v Českém Krumlově, který po tragické smrti 10. května 1886 teprve devětatřicetiletého fotografa při-padl jeho manželce Karolině. Ta pro ateliér hledala fotografa. Od 1. srpna 1886

nastoupil jako obchodvedoucí v někdejší ateliéru Gottharda Zimmera Josef Seidel. Podle nalezeného dlužního úpisu z 31. května 1901 měl Josef Seidel dostávat od mladé vdovy měsíčně 30 zlatých, resp. 60 korun nové měny. Dohodnutou mzdu však deset let nedostával, což v uvedeném úpisu paní Zimmerová přiznává. Dluh zřejmě posloužil při sjednávání kupní smlouvy z 2. října 1901, podle níž Josef Seidel od Karoliny Zimmerové dům čp. 260 i s vybavením za 4 830,50 korun zakoupil. Josef Seidel tedy v Českém Krumlově působil od srpna 1886 a po celých 15 let v pronajatém ateliéru. Jeho fotografická živnost byla zapsána v živnostenském rejstříku 24. ledna 1893, právně tedy měl svou firmu od tohoto data.

Fotoateliér Gottharda Zimmera se nacházel při domě zahrady na Plešivci čp. 260 (nyní Linecká čp. 272). O jeho vzhledu není konkrétních zpráv, nicméně jeho podoba se dochovala na jedné skupinové fotografii. Podle dochovaných nejstarších ateliérových portrétů můžeme usuzovat na jeho malé rozměry a málo variabilní vybavení. Na snímcích se v podstatě střídá jedna židle, jeden stůl a křeslo a zřejmě jediný závěs. Seidelovy nejstarší dochované snímky ze Šumavy nesou na aversu ještě označení "G. Zimmer Witwe - J. Seidel" a pocházejí tedy patrně z doby před lednem 1893. K takovým nejstarším šumavským záběrům náleží například Plešné jezero.

Seidel se zřejmě dobře orientoval v soudobé fotografii a jejích potřebách. Snažil se nalézt vedle portrétování také další oblasti fotografické práce, které by mohly zaujmout a přinášet stálejší zisk, jenž by nebyl závislý na sezónní poptávce a místě ateliéru. Na počátku jeho fotografické dráhy byl základem jeho fotografického podnikání portrét, až po roce 1901 se začal ve větší míře soustřeďovat na fotografování Šumavy a to po všechna roční období. Nepochybně patřil k tamním průkopníkům lyžování a k prvním fotografům, kteří se ke svým motivům přibližovali na lyžích. Ale i pro fotografie Šumavy se musel nalézat odbyt a organizovat jejich prodej. Rozvoji Seidelova fotografického podnikání především velmi pomohl rozmach fotografické pohlednice, jejíž obliba souvisela s rozvojem turistiky a obecně s rychle vzrůstající životní úrovní po přelomu století. Ještě před tím, než Seidel své záběry Šumavy nabízel převážně na pohlednicích, šířil kopie svých snímků na tvrdých kartonech na vizitkách a kabinetkách do fotografických alb, na stereodiapozitivech pro stereokukátka a diapozitivech pro projekce skioptikonem. Zájem o stereofotografie poskytující při prohlížení v kukátku prostorové vnímání byl nepochybně reakcí na módní vlnu jejich obliby a Josef Seidel mohl znát stereofotografie Šumavy pořizované kolem roku 1890 Františkem Krátkým z Kolína, který se vypracoval na nejvýznamnějšího českého tvůrce stereosnímků té doby. K nejstarším Seidelovým stereosnímům náleží stereodiapozitiv Lenory datovaný rokem 1892. Vedle stereodiapozitivů se Seidel věnoval také tvorbě diapozitivů pro projekce. I. Jordan uvádí, že na diapozitivy začal Seidel kopírovat své záběry Šumavy již roku 1891 a to ve spolupráci se slezským fotografem Adalbertem Rehnertem. Projekce "světelných obrazů", jak se diapozitivům také říkalo, byly před promítáním "oživených fotografií", neboli filmem, ke konci 19. století velmi oblíbené. Často se také kolorovaly, u Josefa Seidela se této činnosti věnoval například Karel Paletschek. V pozdějších letech Josef Seidel organizoval také

výpůjční službu svých diapositivů pro naukové přednášky. Elisabeth Vera Rathenböck uvádí, že v Böhmerwaldmuseum v Pasově se nacházejí kromě projektoru dvě z těchto přednášek, které vznikly kolem roku 1920 ve spolupráci s vlastivědným pracovníkem Josefem Blauem z Nýrska. Třetí sada diapositivů s přednáškovými texty byla nalezena v domě Seidelů.

Po svém osamostatnění založil Seidel nakladatelství pojmenované "Böhmerwaldverlag J. Seidel", kde svých záběrů Šumavy, českokrumlovská a Novohradských hor využíval pro pohlednice. Především zřejmě tato aktivita byla základem ekonomického vzestupu jeho fotografické firmy. Přibývalo také portrétních zakázek, což se dá dobře sledovat ze zakázkových knih, které se dochovaly v souvislé řadě 31 exemplářů od roku 1884 do 1953, což je ve fotografii v českých zemích unikátní případ.

Přibývajících aktivity vyvolávaly nutnost rozšíření firmy o nový velkorysejší ateliérový provoz. 21. dubna 1904 byla schválena stavba domu s ateliérem v Lincecké ulici čp. 64, později přečíslované na čp. 260. Náročnou výstavbu samotného ateliéru se skleněnou střechou prováděla v roce 1905 v ceně přes 2 300 Marek specializovaná firma C. H. Ulrich z Berlína. Výstavba byla zjevně původně plánována bez obytných částí, bydlelo se v domku vedle. Fotografický provoz v domě podle plánu byl systematicky rozdělen na část k přijímání zákazníků, velký a malý ateliér, prostory pro zpracování snímků a pohlednic, archiv negativů. Nový dům mohl být chápán jako svatební pozornost Elisabeth Brod, odborné učitelce, narozené v září 1872 v Griffenu v Korutanech, s níž byl Josef Seidel oddán v evangelickém kostele v Budějovicích 25. listopadu 1905. Dvojčata Helmut a František se narodila 21. května 1908, třetí syn Arnold o dva roky později.

V době výstavby ateliéru si Josef Seidel zakoupil ke svým cestám na Šumavu motocykl Laurin & Klement, typ B. I když se tento typ vyráběl v letech 1900 - 1903, mohl podle vyjádření Archivu Škoda Auto být smontován z vyrobených kusů i po skončení výroby. V dubnu 1908 Josef Seidel absolvoval v Mnichově na Lehr - und Versuchsanstalt für Photographie, Chemigraphie, Lichtdruck und Gravüre v oddělení fotografie mistrovský kurz. V ročence je uveden v seznamu absolventů. Mistrovský titul na vynikající fotografické škole znamenal především zvýšení prestiže firmy mezi konkurencí. Seidelova firma v té době byla vzkvétajícím podnikem s velkorysým fotografickým vybavením. Do současné doby se především dochoval cestovní fotografický přístroj k pořizování pohlednic v terénu na u nás méně obvyklý formát 10x15 cm (tzv. světová pohlednice). Přístroj, který je kompletní a funkční, nese viditelné známky dlouhodobého intenzivního používání. Původně byl určen pro dřevěné dvojité kazety. K přístroji se dochovaly tři objektivy: Goerzův Dagor 120 mm, Dagor 150 mm a Zeissův Tessar 210 mm. V Seidelově pozůstalosti je rovněž cestovní aparát anglického typu na formát 24 x 30 cm neznámého výrobce i salonní (ateliérový) přístroj na stejný formát opatřený štítkem výrobce F. J. Nowy Wien. Do terénu se mohl používat také lehký sklopný fotopřístroj na desky 9 x 12 cm značky Ica Volta 125. Výjimečně Josef Seidel pro krajinářské záběry pracoval na formát 30 x 40 cm. Emulze na desky si podle vzpomínky syna na počátku své fotografické dráhy Josef Seidel připravoval

sám, což byla u profesionálních fotografů tehdy obvyklá praxe, neboť kupovaným deskám se zpočátku příliš nevěřilo. Mohlo se tak stávat, že nepovedený záběr byl ze skleněné desky smyt a byla připravena nová emulze.

Portrétní snímky Josefa Seidela byly vesměs vytvářeny na skleněné desky formátu 13 x 18 cm. Také v portrétní oblasti se Seidel snažil poskytovat méně obvyklé fotografické služby a tím se odlišit od konkurence. Jeho specialitou bylo ježdění za portréty po vesnicích, což mu umožnilo zachytit i rázovité venkovské postavy, které by se jinak do kamenného ateliéru v Českém Krumlově nikdy nedostavily. K vytvoření improvizovaného přenosného "ateliéru" bylo především nutné pozadí, k němuž se dochoval rám na jeho napnutí. Zachovala se také odrazná deska pro exteriérové fotografování. Významnou roli v cestách za zákazníky také sehrála železnice. Provoz na trati České Budějovice - Český Krumlov - Kájov - Želnavá byl zahájen roku 1892. Na Černý Kříž se železnice vyšplhala až roku 1910. Na galerii lidí ze Šumavy vytvářené v průběhu několika desetiletí upoutá skutečnost, že čím je záběr starší, tím pečlivěji se portrétovaní lidé "k sejmutí fotografem" připravovali. Mnozí zjevně byli před fotoaparátem poprvé. I když v současné době jsou z Ateliéru Seidel nejvíce známé snímky šumavských krajín a staveb, základem fotografického podnikání Josefa Seidela zůstával ateliérový portrét a snímky skupin, doplňované postavami a typy pošumaví fotografovaných v autentických exteriérech.

Na sklonku prvního desetiletí 20. století vzrostla produkce Seidelova vydavatelství natolik, že majitel vydal soupis svých motivů pod názvem Katalog charakteristischer Ansichten aus dem Böhmerwalde und dem angehörigen oberösterreichischem und bayerischem Grenzgebirge. Seidelovy fotografie byly vydávány v různých formátech v nákladu od 100 do 1000 ks od jednoho záběru, což však prý bylo zcela mimořádné. Vrcholem Seidelova krajinářského mistrovství byly panoramatické snímky. Ten první vytvořil již roku 1905 a jednalo se o náměstí v Českém Krumlově. Roku 1922 vydal leporelo "Alpen-Aussicht vom Schöninger 1084 m", pohled na Alpy z Kleti, která byla jeho oblíbeným fotografickým stanovištěm. Proslulým se stalo Seidelovo panorama Šumavy jako leporelo skládající se z asi 8 záběrů, vytvořené 21. února 1932 z Kleti, které bylo několikrát publikováno. Největší úspěch měly prý pohledy ze Špičáku, z Kleti a záběry na šumavská jezera. Výjimečně vydaly Seidelovy snímky i jiné firmy. Je charakteristické, že do negativu byl často vkopírován i text s popisem námětu a signaturou fotografa, což upřímně řečeno, někdy na záběru ruší celkovou kompozici. Seidelovy krajinářské snímky doplňovaly záběry architektur včetně poměrně často fotografovaných interiérů, snímky z pracovního prostředí i dokumentace nejrůznějších událostí, včetně známých Pašijových her v Hořicích. Motivy z každodenního života na Šumavě patří k jeho nejvýznamnějšímu odkazu.

Od sklonku prvního desetiletí 20. století se Josef Seidel také zabýval barevnou fotografií. Vedle autochromu experimentoval také s přístrojem pro trojbarevnou fotografii, což tehdy bylo zcela výjimečné. Patří k vůbec prvním profesionálním fotografům u nás, kteří techniky autochromu použili k vydávání barevných pohlednic, z nichž nejstarší barevné byly možná vydány již roku 1910.

Velmi zajímavou stránku osobnosti Josefa Seidela byla jeho politická aktivita, jíž si byl jeho syn dobře vědom a kterou v několika svých podáních úřadům po roce 1945 také zmiňoval. Vyhraněné sociálně demokratické cítění, které u Josefa Seidela měla nepochybně kořeny v jeho dětství a mládí, bylo mezi fotografy v českých zemích dosti výjimečné. Jiří Zálaha ve svých Stručných dějinách Česko-krumlovska, které vydala "Okresní komise regionálních dějin při OV KSČ" v Českém Krumlově 1983, se několikrát ve svém textu zmiňuje o politických aktivitách Josefa Seidela, bohužel vždy bez udání pramenů. Jiří Zálaha dokonce neváhal Josefa Seidela označit "za prvního dělnického vůdce v této oblasti", kde zprvu "vývoj v dělnickém hnutí stagnoval a dostal se kupředu nesporně teprve po příchodu fotografického pomocníka Josefa Seidela z Vídně do Českého Krumlova" (s. 86). Prvním konkrétním příkladem Seidelovy aktivity, kterou Zálaha uvádí, bylo agitační shromáždění 2. února 1892 v sále Nové hospody v Českém Krumlově, kde jako host přednesl hlavní projev vídeňský sociální demokrat Gross podle soudobého tisku "bohatě prošpikovaný známými socialistickými frázemi a hesly". Poté hovořil Josef Seidel a "vedl jeden trestný případ, zaviněný panujícími sociálními poměry". (Zálaha, s. 89). Dalším příkladem Seidelových mimořádných aktivit, které Zálaha uvádí, bylo vystoupení na schůzi zástupců Svazu okresních nemocenských pojišťoven v Čechách 4. září 1892 v Praze, kde čeští zástupci usilovali o vydávání svazového časopisu v češtině, proti čemuž "ostře vystoupili němečtí zástupci". Při hlasování se za požadavek jako jediný z německých delegátů postavil Seidel, "což vzbudilo mezi Němci veliký odpor a protesty" a poté "proti Seidelovi byla zahájena velká kampaň jako proti zrádci německých zájmů". (Zálaha, s. 91). Na počátku roku 1893 Seidel kandidoval společně s několika českými kandidáty v obecních volbách. 14. ledna 1893 se v Českém Krumlově v hospodě Na tavírně konala volební schůze Josefa Seidela, jíž se dle Zálahy účastnilo na sto osob. "Seidel tehdy ve svém projevu objasnil příčiny špatného postavení drobného živnostníka a snažil se pro svůj program získat i stejně živořící rolníky". (Zálaha, s. 91). I když se k Seidelovým socialistům, zahrnujícím Čechy i Němce, připojili do voleb i další politické subjekty, sdružené v Lidovou stranu, opozice ve volbách propadla. Po neúspěchu ve volbách se sociální demokraté snažili demonstracemi prosazovat všeobecné, přímé a rovné hlasovací právo do říšské rady, zemského sněmu, okresních a obecních zastupitelstev. "Jednu z takových demonstrací ohlásil Seidel na 18. červen (1893) a zúčastnilo se jí přes 1000 lidí" (Zálaha, s. 94). Je pravděpodobné, že se Seidel aktivně účastnil také práce v v socialisticky orientovaných spolcích, z nichž první jako dělnický vzdělávací spolek byl založen v Českém Krumlově 6. března 1892. O rok později vznikl pak známý sociálně demokratický spolek Budoucnost. Třetím socialistickým spolkem byl odborový spolek Svěpomoc (Selbathilfe), pro který, jak uvádí Zálaha, se Seidel snažil získat "podporu z peněžních přebytků městské spořitelny" (s. 97). Archivní výzkum ve stranických materiálech, pokud se dochovaly, by zjevně vnesl ještě více světla o politických snahách staršího z obou Seidelů.

Pro komplexní pohled na Seidelovu osobnost je charakteristický i jeho přístup ke slavení 1. května jako svátku práce. Zálaha píše, že zatímco 1. května

1895 “v továrnách a dílnách se pracovalo jako v ostatních dnech” ... “Jedinou výjimkou bylo několik učňů v Seidelově fotografické dílně, kteří oslavili Svátek práce tím, že se svým šéfem ostentativně stávkovali”. (s.97). Josef Seidel, na rozdíl od syna Františka, byl přesvědčeným ateistou, který údajně ani neslavil vánoční svátky.

Je otázkou, jak Josef Seidel přijal vznik Československé republiky, která pro mnohé české Němce byla rozčarováním. V roce 1919 byl údajně Josef Seidel v čele skupiny politických vyslanců jednajících s Karlem Kramářem o územním uspořádání oblastí s převahou německy mluvících obyvatel v nově vzniklé Republice československé. Mise byla zmíněna v soudobém regionálním tisku. Také v této, zvláště citlivé, oblasti, zatím nemáme oporu v dalších pramenech. Seidelova role nepochybně souvisela s osobní prestiží a respektem, kterému se těšil jako majitel široko daleko obecně známého solidního podniku. Na druhé straně jako fotograf v malém městě se do jisté míry musel snažit stát nad šarvátkami místního politického rámce. Každopádně je zřejmé, že Josef Seidel chtěl zasahovat do věcí veřejných, což je navýsost sympatické. “Před smrtí byl (otec) předsedou záložního spolku, předsedou okrašlovacího spolku, krajským předsedou živnostníků pro jižní Čechy...”, psal František Seidel Othmaru Hanke ve vzpomínkovém listu 5. března 1985.

V roce 1927 se v prospěrujícím fotografickém závodě začal po maturistě učit fotografii syn František. Vůně ustalovačů a vývojek ho provázela od dětství a měl nepochybně k fotografování zvláštní vztah, ale původně prý fotografem být nechtěl. František navštěvoval v Českém Krumlově se svým bratrem dvojčetem ve válečných letech obecnou školu a potom vystudoval osmileté gymnasium s humanitním zaměřením. Již v době gymnasiálních studií se stal členem Bund sudetendeutscher Wanderevogel, což byla obdoba českého skautu. Podle vyprávění Františka Seidela sloužil dům Seidelů jako “hnízd” sdružení, které svým členům vštěpovalo lásku k přírodě. Domnívám se, že zvláštní obdiv k Šumavě a jejím krásám se probudil právě v těchto jinošských letech a že vedle vlivu otce na Františka Seidela významně zapůsobil i onen “sudetský skauting”. Doba učení fotografickému řemeslu byla přerušena vojenskou službou a to u 29. pěšího pluku plukovníka Jiřího Švece v Třeboni. Jako záložní důstojník František Seidel dosáhl posléze hodnosti poručíka pěchoty (1935). Vyučení bylo oficiálně ukončeno 30. června 1932. Následující den se oficiálně stal fotografickým pomocníkem v rodinné firmě. 10. října 1932 pak vykonal s výborným prospěchem tovaryšskou zkoušku před zkušební komisí Společenstva fotografů pro obvod Obchodní a průmyslové komory v Českých Budějovicích, čímž získal List tovaryšský.

V té době měl mladý Seidel již k dispozici fotopřístroj Leica na formát kinofilmu, který byl zvláště výhodný pro reportážní způsob práce, který ho zjevně přitahoval. Dalším praktickým fotopřístrojem nového typu byla dvouoká zrcadlovka Rolleicord na svitkový film s políčky 6 x 6 cm. Nová snímací fototechnika signalizovala nový přístup k fotografické živnosti. K praktickým technickým věcem ve fotografické domácnosti také patřil automobil Tatra, zakoupený roku 1933. Seide-

lovo auto se pak velmi často ocitalo na fotografiích, což je mimochodem umožňuje přesněji datovat...

21. října 1935 Josef Seidel zemřel. Úmrtní list Českobratské církve evangelické jako příčinu úmrtí uvedl "coronaesklerose". Na náhrobním kameni je označen jako "Tvůrce světla Šumavy". Po otcově náhlé smrti převzal zavedený solidní závod s asi jedenácti zaměstnanci sedmdvacetiletý syn František, který pokračoval v intencích otce. Na rozvinutí svého talentu a schopností však již neměl tolik času. Dědicem fotografického závodu se mohl stát i bratr dvojče, který rovněž amatérsky fotografoval, stejně jako mladší Arnold. Helmut, kterého zajímala elektrotechnika, však tehdy již studoval mimo Český Krumlov. 20. března 1936 Okresní úřad v Českém Krumlově vystavil Františku Seidelovi Živnostenský list pro fotografickou živnost.

František Seidel na rozdíl od otce za portrétovanými nejezdil, neměl tedy zkušenosti s ateliérovým portrétem a ani fotografování v ateliéru příliš neholdoval. Moderní ateliérový portrét ve stylu třicátých let vyžadoval bohatou práci s elektrickým světlem a světlu otevřený tradiční ateliér byl pro moderní hru světla a stínů nepříliš vhodný. Vyžadoval by velké modernizace, a na ty zřejmě nebyly prostředky a dost možná ani chuť. František Seidel se jako majitel zabýval vedením firmy, organizací práce a jeho zálibou bylo fotografování venku a reportáže. Velmi rád fotografoval Leicou. I když miloval přírodu a exteriéry, velmi rád pobýval v temné komoře, kde trávil s fotografickou prací dlouhé hodiny až do konce svého života.

Po převzetí učinil František Seidel jakýsi rozbor situace firmy a činil rozhodnutí, která bychom dnešní ekonomickou mluvou označili jako strategická. V samotném Českém Krumlově totiž vyrostla po válce silná konkurence z ateliéru krumlovského rodáka Josefa Wolfa (1864 - 1938). Ten zde existoval prakticky od stejné doby jako ateliér Seidelův, neboť koncesi pro vlastní fotografický podnik v Českém Krumlově získal tento Zimmerův vyučenec roku 1891. Wolf se vedle portrétní práce věnoval také fotografování Šumavy a právě po roce 1918, kdy dospěl Wolfův prvorozený syn Walter (*1895), také vydávání fotonahlednic a to v široké oblasti od Českého Krumlova po Karlovarsko a Chebsko. Také další Wolfovi synové Josef (*1900) a Franz (*1907) se věnovali fotografování. Již počátkem listopadu 1936 vystavil Okresní úřad v Českém Krumlově Františku Seidelovi Živnostenský list pro "obchod pohlednicemi, papírem, galanterním zbožím a fotografickými potřebami na adrese Latráň (Latron) č. 6. Obchod byl označen jako "Papierhandlung - Photohandlung", tedy papírnickví a fotopotřeby, kde se prodávaly vedle papírnických potřeb a pohlednic také fotomateriály pro rostoucí obec fotoamatérů, což byl jistě chytrý obchodní krok. Usiloval také o založení filiálky v Železné Rudě, o čemž se dochovala korespondence z let 1936 - 1938, ale jeho snaha v tomto směru nebyla úspěšná. O expanzi mimo Český Krumlov se již pokoušel jeho otec, krátce totiž existoval v Prachaticích fotoobchod a papírnickví v roce 1931. Struktura fotografické firmy Františka Seidela byla odlišná od počátků působení jeho otce, neboť se změnila doba i postavení fotografie ve společnosti. Významnou složku tvořilo zpracovávání zakázek pro fotoamatéry, další část firmy se věnovala

tvorbě pohlednic a organizaci jejich obchodu a důležité bylo také zakázkové reportážní fotografování, v čemž významnou roli měly svatby. A až čtvrtou, ekonomicky zřejmě nejslabší oblastí, bylo ateliérové portrétní fotografování. Firma Františka Seidela ale zjevně dobře prosperovala, neboť se František rozhodl k další přístavbě ateliéru. Ta byla schválena v červnu 1939, tedy již za nové vlády, kdy Český Krumlov byl přičleněn k župě Oberdonau pod hornorakouskou správou.

Nové státoprávní poměry svobodomyšlnému sociálně demokraticky cítícímu Františku Seidelovi na rozdíl od konkurenčních Wolfů nebyly příliš po chuti, což dal najevo nějakou slovní poznámkou, za níž ho někdo udal. Jiným důvodem mohl být snímek z prostředí takzvaného Pečkovského mlýna, továrny na papír Spiro. 26. října 1939 byl František Seidel zatčen gestapem a odvezen do vazby v Linci, kde setrval až do 8. května 1940. Důvodem zatčení bylo dle prokolu to, že “ohrožuje podle zjištění a pátrání policie svým chováním trvání a jistotu státu a národa tím, že svým způsobem mluvením zeslabuje obrannou pohotovost německého národa” (doslovný český překlad z roku 1945). Zachovaly se účty za právní pomoc, kterou maminka Františka zorganizovala a jejímž výsledkem nakonec bylo propuštění z vazby a zastavení trestního řízení v červnu 1940. Díky své “nespolehlivosti” nebyl František povolán na frontu jako jeho bratři. Bratr Arnold, vystudovaný advokát, zaměstnaný v Praze na magistrátu, zahynul jako voják poblíž Kyjeva. Z blíže neznámých důvodů bylo v březnu 1943 uzavřeno papírnictví Františka Seidela a veškeré zboží muselo být odevzdáno. Za rok a půl poté Pracovní úřad v Českém Krumlově přikázal Františkovi Seidelovi pracovat jako kovodělník v místní opravárenské firmě, kde ho také zastihlo osvobození Českého Krumlova americkou armádou. Dochoval se dopis z 28. září 1944, v němž Krajské vedení NSDAP na dotaz místní vojenské správy v Krumlově sdělilo, že záložní důstojník František Seidel je “politicky nespolehlivý a v žádném případě nemá důvěru NSDAP”.

Po rozbití nacistické vlády nastala pro německy mluvící občany složitá situace. Československý národní výbor v Českém Krumlově vystavil 12. května 1945 Františku Seidelovi české a anglické potvrzení, že je pod ochranou Čs. národního výboru a že se choval loyálně a že byl vězněn německými úřady. Místní správní komise v Českém Krumlově vystavila pak Františku Seidelovi “Osvědčení loyality”, kde se praví, že “na základě usnesení poradní komise... je mu poskytnuta osobní a majetková ochrana”. Těžko se dnes můžeme vžít do tehdejších pocitů existenční nejistoty a strachu. 17. října 1945 František Seidel žádal Ministerstvo vnitra v Praze o přiznání státní příslušnosti. Otce v dopise označil jako “předáka strany sociálnědemokratické”. Dále psal, že byl “vždycky jako naše rodina odpůrcem fašistických snah a režimu, takže jsme byli bojkotováni henleinovskými kruhy a později od Partein N.S.D.A.P. pronásledováni”. 24. ledna 1946 Ministerstvo vnitra vystavilo Františku Seidelovi Osvědčení o prozatímním zachování státního občanství. V průkazu opatřeném fotografií, podpisem a razítkem Okresní správní komise se píše: “Jmenovaný(á) jest tedy vyňat(a) ze všech opatření proti Němcům a Maďarům a jest pod ochranou československých úřadů, nepodléhá odsunu, jeho (její) majetek a byt nepodléhá zabavení a v pracovním poměru a

zásobování jest postaven(a) na roveň československým občanům české nebo slovenské národnosti”. Nicméně právní nejistota trvala a je zřejmé, že “Němec Seidl Frant.” stejně jako jeho bratr a matka byli původně evidováni v seznamech “pro konečný odsun”. Konečně 5. listopadu 1947 Ministerstvo vnitra vystavilo Františku Seidelovi Osvědčení o zachování čs. státního občanství. O rok později bylo vystaveno stejné osvědčení také jeho matce Elisabeth Seidelové. I když bylo zřejmé, že život v novém politickém uspořádání nebude pro německy mluvící občany jednoduchý a i když území republiky musel opustit jeho bratr a snoubenka, František Seidel usiloval o to, aby mohl dále žít v Českém Krumlově a starat se o rodinný majetek. 12. srpna 1948 mu Místní národní výbor sdělil, že jej 16. srpna navštíví komise, “aby provedla předběžné práce pro přiděl rodinného domku”, nebo-li jeho dům měl získat “podnájemníky”. 10. srpna 1949 mu byla zabavena podstatná část jeho a otcových negativů s místopisnými záběry (dle protokolu celkem 5249 ks v 540 krabičkách). Podle vzpomínky jedné z tehdejších pracovníků firmy zaměstnanci firmy při tom plakali. Z 29. července 1950 existuje “Záznam o předání” automobilu Tatra SPZ CK 347. Nicméně ono předání bylo takzvané dočasné, neboť toto auto František Seidel využíval ještě v sedmdesátých letech.

Od 1. ledna 1953 začal František Seidel pracovat jako fotograf v místním komunálním podniku, jemuž musel předat svůj závod. Existují doklady o příjmu od komunálního podniku za pronájem fotografického zařízení. V té době psal František Seidel žádosti na Ministerstvo zahraničí o možnost navštívit svého bratra a snoubenku v Německu. Několikrát žádal, aby jeho snoubenka se mohla vrátit do země, kde se narodila. Stalo se tak až v lednu 1959, po třinácti letech! Krátce po návratu Marie Brodová, kuchařka, a František Seidel, fotograf, byli oddáni v Českém Krumlově 31. ledna 1959. 31. prosince 1958 dle pracovního potvrzení ještě pracovala v Mnichově... . Sňatek byl příliš pozdě na to, aby měli děti, kromě toho byli vlastně příbuzní, bratranec a sestřenice, jak uvádí ve své práci E. V. Rathenböck. Žádost o povolení k návštěvě dvojčete Helmuta Seidela ve Straubingu v Bavorsku však byla v 50. a 60. letech vždy zamítavá. 11. března 1969 František Seidel odešel do penze, fotografováním a prací v temné komoře se však zabýval dál. Zařízení temné komory je skvělou ukázkou vybavení profesionálního fotografa dvou generací a dvou epoch.

Společenské poměry a tlak věcí veřejných na soukromý život vedly Františka Seidela k jisté nedůvěřivosti a ostražitosti vůči hostům. Styky se zahraničím byly důvodem výslechů Františka Seidela Státní bezpečností. Vedle německých a rakouských obdivovatelů Seidelova díla, kteří jasnozřivě poznali jeho historickou i lidskou cenu, požíval zvláštní důvěru Ing. Petr Hudičák, obdivovatel Seidelova díla. V korespondenci s ním i přáteli v cizině vyjevil František Seidel řadu životopisně cenných údajů a postřehů, které jsou vzácnými doklady názorů jejich autora. Také autor této stati měl štěstí se několikrát s Františkem Seidelem setkat, což vedlo k napsání vzpomínky, otištěné s velkým ohlasem v Lidových novinách v roce 1992.

7. ledna 1997 František Seidel zemřel v Českém Krumlově. Po úmrtí jeho manželky Českokrumlovský rozvojový fond v roce 2005 zakoupil od Seidelových

dědiců dům s ateliérem a veškerým vybavením a nechal vypracovat projekt s názvem Museum Fotoatelier Seidel. Pietně byl opraven celý dům i ateliér, v klimatizovaném depozitáři byl uložen archiv negativů, u něhož se započalo s jeho digitalizací. Muzeum bude slavnostně otevřeno v červnu 2008.

Josef a František Seidelové zanechali ohromné fotografické dílo, v němž na 140 000 obrazů zpodobňuje lidi a místa z mnoha lokalit, kde se normální všední život v symbolickém i skutečném smyslu po roce 1945 vytratil. Zachytili tak nejen starou Šumavu, ale i tváře, které “jenom” proměnil čas. Objekt s ateliérem Josefa a Františka Seidelových je výjimečnou památkou z dějin fotografie v českých zemích a jako takový je v České republice jedinečný. Zároveň je také významným připomenutím historie česko-německého soužití a významné osobnosti fotografie žijící v česko-německém jazykovém prostoru. Jsem rád, že se František Seidel se svou manželkou mohli po svém nelehkém životě dožít normálních demokratických poměrů, bez nichž by ani nebylo možné dům Seidelů renovovat.

@ Pavel Scheufler 2007